

Adam Ői Eva

COROLA

marcă a

Editurii ACT și Politon

Str. Înclinată, nr. 129, Sector 5, București, România, C.P. 050202.

Tel: 0751 066 964, e-mail: office@corola.net

www.corola.net

Ediția de față reproduce textul ediției tipărite la Editura Eminescu în anul 1970, însoțit de note explicative ale editorului pentru termenii străini. Grafia a fost uniformizată acolo unde existau variante oscilante.

© 2026 Editura ACT și Politon pentru prezenta ediție

Editor: **Bianca Stănescu**

Tehnoredactor: **Teodora Vlădescu**

Coperta: **Alexandra Ilie**

Copyright Manager: **Andrei Popa**

Producător: **Adrian Hoțoiu**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

REBREANU, LIVIU

Adam și Eva / Liviu Rebreanu. - București: ACT și Politon, 2026

ISBN 978-630-303-430-0

821.135.1

AVERTISMENT: Distribuirea, copierea sau piratarea în orice fel a acestei cărți nu este pedepsită numai prin lege, dar contravine și tuturor normelor și principiilor etice și sănătoase pe care un astfel de titlu le promovează. Ce fel de efect va avea energia pe care vreți să o transmiteți mai departe, dacă aceasta vine prin furt, ilegalitate și lipsă de respect față de autor și față de toți cei care au contribuit la crearea acestei cărți, astfel ca ea să ajungă la dumneavoastră? Împărtășiți cu ceilalți informațiile importante, valorile lecțiile pe care le-ați aflat din acest material, într-un mod corect și responsabil.

Liviu Rebreanu

Adam și Eva

*Man muss nicht alles glauben was die Leute sagen;
man muss aber auch nicht glauben das sie es ganz ohne
Grund sagen.**

– KANT

* În traducere, din lb. germană: „Nu trebuie să dăm crezare la tot ce spun oamenii, dar nici să credem că ei vorbesc absolut fără de vreun temei”. (n. ed.)

ÎNCEPUTUL

Odaia era albă ca un culcuș de fecioară. Apusul își filtra agonia prin două ferestre înalte, schițând pe parchet două romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrățișare tremurătoare.

Un miros straniu de albeață respirau pereții proaspăt văruiți și se cernea în unde subțiri pe măsuța cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colț, pe noptiera de la căpătâiul patului și chiar pe jilțul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în șorț alb, cu bonetă albă pe creștet și cu o cruciuliță roșie între sâni plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfioase, cenușii, înaintau domol și apoi, brusc, se stingeau, speriate parcă de tăcerea deasă ce căptușea odaia și înghițea tic-tacul grav al pendulei atârnată deasupra calendarului, pe fâșia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina ședea neclintită, cu mâinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu brațele întinse peste învelitoarea albă, capul înfășurat într-un pansament alb din care i se vedea numai fața de ceară, vrâstată cu trei linii negre paralele – sprâncenele, genele și mustățile. Pleoapele-i închise păreau niște pete violete, iar buzele cărnoase erau atât de palide că de-abia li se deosebeau marginile.

În ochii surorii de caritate mocnea înduioșare și nedumerire. Compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de când descoperise că e victima unei drame amoroase. Era foarte blândă

și tot atât de sentimentală. Cârliionții aurii răzvrățiți îi alintau obrajii rumeni, și ochii ei leneși, albaștri, pâlpâiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi dimineață i-a șoptit în grabă că pacientul e un profesor mare, că a fost împușcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară târziu aici, la Sanatoriul Sfânta Maria, și că doctorul Filostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că șansele de scăpare sunt puține...

Pentru Dafina, fire lacomă de iubiri romantice, cuvintele tovarășei fură ca un bob de sare pe o rană vie; inima îi sfârâia de curiozitate. Dorea amănunte, multe, minunate, și nu venea nimeni să i le dea. Bolnavul nu se clintise toată ziua, nici când i s-a schimbat pansamentul n-a deschis ochii. Pe foaia de temperatură, cu litere caligrafice, scria doar numele: Toma Novac.

A avut mari speranțe în *Universul* pe care i l-a strecurat, spre amiazi, tovarășa. „Drama din Strada Albă”, însă, era lichidată în câteva rânduri seci. Dafina le-a citit și răscitit, căutând înțelesuri tainice în frazele convenționale. Negăsind ce râvnea, sufletul i se scâldea într-o tristețe sură în care pluteau, ca firicele destrămate dintr-o țesătură veche, cuvintele tipărite: „Ieri, pe la ora șapte seara, în Strada Albă no. 7, emigrantul rus Ștefan Aleksandrovici Poplinski, stabilit de curând în Capitală, venind de la Berlin, unde se refugiase în urma revoluției, a tras patru focuri de revolver asupra domnului Toma Novac, bine cunoscutul profesor de la Universitatea din București. Cauza crimei pare a fi eterna gelozie. Din primele cercetări ar rezulta că simpaticul profesor a fost surprins în flagrant delict de adulter cu tânăra și frumoasa soție a străinului gelos. Toate patru gloanțele au lovit în plin, încât profesorul Novac, transportat grabnic la sanatoriul doctorului Filostrat, se află în agonie. Numai o minune i-ar mai putea salva viața. Criminalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatinsă, alegându-se doar cu spaima. Crima a produs o senzație imensă, deoarece

asasinul este descendentul unei familii mari, se zice chiar că ar fi baron. În Capitală avea puține cunoștințe. Era hotărât să rămână definitiv în țară, frumoasa lui soție fiind originară din Basarabia, unde se spune că ar avea moșii străvechi...”

Dar cum e eroina? Și cum s-au cunoscut, cum s-au iubit, cum au fost surprinși? Apoi criminalul?... Întrebările frământau pe Dafina în jilțul de paie ca într-un scaun de tortură. Încearca să-și mai astâmpere setea cântărind pe eroul dramei. Îi plăcea. Își zicea că merită să fie iubit și de o contesă. Îl iubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, știrea din ziar. Poate că totuși va descoperi vreun semn între rânduri asupra pacientului iubit. Desfășură domol gazeta și se adânci în „Crima din Strada Albă”.

Atunci Toma Novac ridică pleoapele ca și când s-ar fi trezit dintr-un somn fără visuri. O durere uniformă îi înfășura tot corpul. Lumina moale îi ustura ochii mari negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roșii ca înecați în sânge. Văzu întâi pendula dintre ferestre: limba se legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici minutarele. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi ușor un șapte negru arab și altul roșu roman.

„Ciudat calendar!”, îi trecu prin minte. „Și luna e scrisă cu cifre... N-am mai pomenit...”

Și numaidecât își zise, parc-ar fi vrut să-și controleze luciditatea:

„Ziua a șaptea din luna a șaptea... Coincidență!... Care-i luna a șaptea?”

În aceeași vreme însă, privirile ochilor imobili alunecau, mirate și întrebătoare, de ici-colo:

„Unde sunt?... Ce s-a întâmplat?”

Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gândi să întindă brațul, să-și pipăie capul. Încercarea de mișcare i-o reteză din începuturi o năvală de durere care-i stârni un gemăt scurt, înăbușit. Gemătul apoi scormoni alte dureri, ca niște cuțite, înfipite deodată creștându-i trupul în mii de locuri, încât nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafina auzi suspinul ca prin vis, se spăimântă, scăpă ziarul din mâini, sări în picioare și murmură buimăcită, apropiindu-se de pat:

— Doriți ceva, domnule?... O, bine că v-ați...

Toma Novac de-abia acum o zări. Îl supără atât de rău că strânse repede pleoapele, uitându-și suferințele.

„Sanatoriu!”, se gândi pe urmă mai nedumerit, aproape mânios. „Ce caut eu aici?... Ce s-a întâmplat?”

În loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respirația înfricoșată a surorii de caritate care rămăsese uluită lângă pat. Peste un răstimp îi auzi pașii, numai trei, foșnetul rochiei de stambă nouă, pârâitul scaunului de nuiele și pe urmă fâșăit de hârtie. Dafina își întocmea ziarul, clătinând din cap, cu ochii la eroul ei, al cărui piept se zbuciuma ca sfârticat de o gheară nevăzută.

În tăcerea ce-și urzea din nou păianjenișul în odaie, gândurile bolnavului porniră furtunos după explicații. Amintirea însăși parcă i-ar fi fost rănită, nu izbutea să se înfiripeze. Crâmpieie vagi îi răsăreau și se stingeau în creieri, fără să se poată închege într-o rânduire cu rost. Tocmai târziu se ivi, șovăitor, chipul unei femei care-și smulse numele din caleidoscopul cioburilor de imagini:

„Ileana...”

Apoi numele porni singur, în zigzaguri vertiginoase, să adune într-un mănunchi amintirile răzlețe și amorțite. Chipul femeii se limpezea acum: un căpșor blond cu niște ochi în care bulbucea fericirea... Îi răsări în suflet o bucurie atât de fierbinte că într-însa parcă i se topiră îndată toate durerile. O clipă. Apoi în spatele femeii se ridică o umbră care o îmbrățișă, din ce în ce mai brutal, până când vedenia bălaie se transformă într-o figură sălbatică și hidoasă cu privirea clocotitoare de ură. Pe urmă patru răbufnituri, ca lovituri de ciocan, îi răsunară în urechi, izgonind chiar fărâ-măturile de gânduri din creierii aprinși. Bubuiturile, mereu câte patru, se repetau tot mai repede, amalgamându-se în sfârșit într-un vâjâit prelung ce-i alerga prin oase, prin carne, prin nervi, ațâțând pretutindeni focare de dureri. Apoi și vâjâitul se curmă brusc, parcă i s-ar fi extirpat rădăcinile auzului, lăsând în urmă doar un întunerice amar în care rătăceau iarăși frânturi de gânduri, fără stăpân, ca stropii de ploaie în noaptea vântoasă de toamnă.

„Acuma trebuie să mor!”, îi luci în sfârșit, deodată, ascuțit ca o săgeată.

Gândul îl întărâta întocmai ca cleștele de fier ce-i zdrobea fruntea. Ar fi vrut să-l strivească, dar își simțea adormite toate puterile.

„Acuma trebuie să mor!”, îi juca prin creieri, stăruitor, un ritm sprinten ca o sfidare.

Necutezând să-l alunge, căută să se împace cu el:

„Cine se naște trebuie să moară”.

Un zâmbet ironic îi înflori alături. Asta era o lozincă de-a lui împrumutată din înțelepciunea populară. O repetase peste douăzeci de ani, tam-nesam, pretutindeni, ostentativ, deși își dădea seama cât era de ieftină. Și totuși, acum parcă vorbele acestea, în ciuda ironiei, au dobândit un înțeles nebănuț de adânc!

„Moartea e o ipoteză până în momentul când omul se pomește în brațele ei, fără nici o speranță de întoarcere.”

Fraza apăru nechemată, ca un răspuns la lozinca lui răsuflată. Își aducea aminte foarte clar cum a surâs, cu o superioritate îngâmfată, când a auzit-o întâia oară, dar nu se putea dumeri unde a auzit-o și cine a rostit-o? Silindu-se să descopere în trecut pe cel ce a spus fraza, se îmbulzi iar, poruncitor, gândul:

„Acuma trebuie să mor.”

Atât de poruncitor astă dată, că-i stârni veșnica întrebare:

„De ce?”

Înainte lanțului de argumente, fără început și fără sfârșit, prin care se silise o viață întreagă, zadarnic, să ajungă la o încheiere deplin satisfăcătoare, i se întruchipă în suflet iarăși femeia de adineaori, mai ispititoare, ca o călăuză pentru o cale lungă și necunoscută. Inima i se umplu deodată de o fericire dureros de mare. Numai o clipire ținu, dar clipirea parcă răscumpăra din belșug suferințele tuturor vieților.

„Fericirea adevărată e totdeauna o clipă”, se gândi bolnavul, cu amintirea ei proaspătă în suflet. „Mai multă n-ar putea îndura firea omului care, deseori, într-o viață de mulți ani, nu are norocul să întâlnească nici clipa aceasta, nici măcar să se apropie de ea.”

Toma Novac își simțea mintea limpede și liniștită, ca după o odihnă binefăcătoare. Amintirile îl pândeau din toate ascunzișurile, se înșiruiau, zâmbeau, sfioase și albe ca florile castității. Îi mângâiau inima, vorbindu-i numai despre Ileana.

Era o dimineată de mai când a întâlnit-o, întâmplător, pe o stradă plină de lume. A recunoscut-o înainte de a se apropia de dansa, deși n-o mai văzuse niciodată. De câteva zile inima lui o aștepta și o căuta. Și a găsit-o printre miile de oameni indiferenți.

I-a zărit mai întâi ochii verzi cu luminile calde și moi. S-a cutremurat până în temeliiile ființei lui, ca și când i s-ar fi lămurit fulgerător toate misterele vieții. Apoi li s-au încrucișat privirile și din uimirea ei a înțeles că și ea l-a recunoscut, deși nu l-a mai văzut niciodată. Mergea la brațul unui bărbat străin, dar Toma simțea cum inima ei rămânea în urmă lângă inima lui.

Șapte zile lungi a pierdut-o. Îndoieli și nădejdi i-au răscolit măruntaiele sufletului. Pe urmă s-au întâlnit iar, pe neașteptate. A urmărit-o pretutindeni, ceasuri întregi, până acasă, seara târziu. Și a doua zi a bătut la poarta ei, a intrat și s-au îmbrățișat înainte de a-și cunoaște numele. Își dădeau seama amândoi că sufletele lor se căutau de mult, poate de mii și mii de ani.

Străinul, la brațul căruia o zărise pe stradă, i-a găsit îmbrățișați. În fața revolverului, Toma Novac a avut o singură grijă: Ileana. A primit gloanțele fără nici o durere. Numai țipătul ei l-a durut, un țipăt desperat în care se sfâșia o inimă.

„Acuma trebuie să mor!”, îi țâșni iar în creieri un fir de argint înroșit ce arse amintirile dimprejur, lăsând în urmă un gol cenușiu.

Golul se mărea mereu ca o bășică în care sufli fără să-ți pese că s-ar putea sparge.

„Asta înseamnă că se apropie sfârșitul”, se gândi bolnavul și, pe portița gândului, simțea cum se furișă în golul amenințător o dără de groază care totuși părea plăcută.

În aceeași clipă, însă, Toma Novac mai simțea că sora de caritate a venit iar lângă pat; îi auzea chiar bătăile inimii.

„Se uită la foaia de temperatură,” își zise dânsul. „Acuma se uită la mine... Acuma ridică mâna... parc-ar vrea să-mi pipăie pulsul...”

Groaza dinlăuntru cu gândurile de-afară se împreună deodată într-un simțământ de ușurare. Alte amintiri i se deșteptară, întâi

încălcite, apoi mai închegate și, în sfârșit, rotunjite ca verigile unui lanț.

— A, Tudor Aleman! suspină Toma cuprins de o mulțumire mare. Da, da, Aleman... În sfârșit.

Acum își dădu seama că Aleman a rostit fraza care-l zbuciu-mase adineaori și că amintirea lui a fost aici, la picioarele patului, lângă sora de caritate, așteptând doar prilejul să-și vestească prezența și să-i ofere toate lămuririle.

Un om mărunțel, slăbuț, cu un barbișon alb, cu părul alb și obrajii rumeni, cu niște ochi negri veșnic zâmbitori și atât de vii că privirea lor te pătrundea până în fundul sufletului. Toma Novac l-a cunoscut în casa avocatului Brebenaru, la un botez. A sosit târziu, în timpul slujbei religioase. Preotul citea și cânta, un dascăl fonf îi răspundea, iar lumea împrejur sporovăia pe înfundate. Singur Aleman asculta cu evlavie cuvintele evangheliei. La sfârșit, după prezentări, Novac murmură indiferent:

— Frumoasă slujbă...

— Glasul lui Dumnezeu e totdeauna frumos, zise bătrânul cu o sclipire stranie în ochi.

Toma îl privi puțin mirat și trecu. Schimbă câteva vorbe cu Brebenaru, apoi cu o doamnă grasă și cochetă, apoi se întoarse iar la Aleman, parcă l-ar fi atras o vrajă. Omulețul explica unei domnișoare nerăbdătoare că moartea, ca și nașterea, n-are decât o însemnătate relativă în cursul adevăratei existențe a sufletului. Toma Novac, cu ironia-i obișnuită, își aruncă lozinca în cumpănă. Bătrânul însă răspunse grav cu o frază care se înfipse ca o sulică în mintea profesorului:

— Moartea e o ipoteză până...

Nu se mai despărțiră toată seara. Vorbiră numai despre viață și moarte și despre Dumnezeu. Aleman spunea lucruri ciudate, dar cu atâta candoare în priviri că Toma îl asculta cu plăcere și numai în gând își zicea că are de-a face cu un naiv.

— Naivitatea e virtute divină! spuse brusc Aleman, parcă ar fi citit gândul interlocutorului său. Naivitatea, nu filozofia!

— Din păcate, însă, sunt tocmai profesor de filozofie, murmură Toma zâmbind.

— Știu. Am fost și eu, urmă bătrânul, puțin aprins. Ce-i drept, nu la universitate, ci la un biet liceu. Și am crezut în filozofie cum trebuie să fi crezut apostolii în Hristos. Dar când mi-a murit nevasta, cea dintâi, am întors spatele tuturor filozofilor. Atunci am priceput că filozofia e o jucărie de cuvinte. Un cuvânt explică alt cuvânt care lămurește iar un cuvânt, așa mereu, până ce, în pragul morții, sufletul se pomenește gol și părăsit în fața lui Dumnezeu.

— Din păcate eu sunt necredincios, așa că Dumnezeu..., îl întrerupse Toma Novac, tot zâmbind, deși mai nerăbdător.

— Eram sigur! triumfă Aleman cu o mândrie supărătoare. De altfel și eu am fost necredincios. Când te-ai dezgustat de filozofie, nu mai vrei să crezi în nimic. Așa și eu, până ce mi-a murit a doua nevastă.

— Moartea convertește de obicei pe necredincioșii care nu așteaptă decât să creadă! făcu Novac cu un gest elegant, dar și cam bațjocoritor.

— Da, da! Fără nici o ironie, domnule profesor! se încăpățână bătrânul. Așa este! Căci moartea e taina tainelor și totodată cheia necunoscutului.

Oftă, își netezi barbișonul. Avea acum ochii înlăcrimați și atât de blânzi, parcă s-ar fi scufundat într-un mister. Se uită la Toma cu umilință și cu căldură, încât profesorul se simți vinovat și se gândi să-l împace cu o vorbă bună. Înainte de-a apuca să deschidă el gura, Aleman tresări ușor, ca și când și-ar fi venit în fire, și rosti, cu alt glas și cu obișnuita-i privire surâzătoare:

— Iată, am alunecat! Aici e sărbătoarea vieții și noi vorbim despre moarte. Dacă îți face plăcere să continuăm, vino pe la mine, domnule profesor! Ca să te ispitesc, te anunț că am și o bibliotecă interesantă. Când vrei să te aștept?

Toma Novac îi dădu o zi și o oră, mai mult în glumă. Era hotărât să nu meargă. N-avea vreme de pierdut cu discuții zadarnice despre lucruri zadarnice. Totuși, la data stabilită, bătu la ușa bătrânului, care-l întâmpină cu o bucurie zgomotoasă:

— Știam că ai să vii! Trebuia să vii! Ai vrut să mă ocolești, dar...

După vreun ceas de vorbărie, Toma Novac îl întrebă:

— Adică dumneata crezi că ai dezlegat taina cea mare?

Tudor Aleman răspunse repede, cu o convingere aproape ostentativă:

— Încă de-acum șapte ani! Și de-atunci moartea nu mă mai înspăimântă, căci viața adevărată e una și neîntreruptă, dincolo de viața și moartea pământească. Viața e Dumnezeu!

— Un cuvânt explică alt cuvânt și așa mai departe, glumi Novac. Ceea ce arată că filozofia n-a vrut să te părăsească, deși dumneata ai părăsit-o!

Atunci bătrânul întrebă scurt, aspru:

— Dumneata ai văzut cum mor oamenii?

— Cum mor?... Da... cred că da..., îngână Toma, nesigur din pricina uimirii.

— Ei bine, eu am văzut murind sute, sute de oameni! zise Aleman cu o înflăcărare subită, în care fâlfaia credința pătimașă. Și în ochii multora am zărit străfulgerările ce luminează și lămu-resc misterul. În clipa morții de-abia omul e dezlegat să explice ceea ce n-a putut înțelege pe pământ: începutul și sfârșitul între care se înșiră cele șapte vieți ale sufletului. Cele mai cumplite chinuri ale morții trupești nu sunt în stare să înăbușe licărirea în care trăiește, în afară de timp și spațiu, scânteia divină. Am șovăit mult și eu până să înțeleg. Științele pozitive m-au obișnuit să-mi impun multiple verificări înainte de a crede.

— Un fel de metempsihoză împrăștiată, murmură profesorul, ridicând din umeri.

— Poate că da... Fiindcă țineam negreșit să tâlmăcim prin vorbe o realitate pe care numai sufletul o poate pătrunde. O, Doamne, ce ușor e să iei în răs chiar pe Dumnezeu! adăugă bătrânul cu imputare.

— Dar omul care gândește nu se poate mulțumi cu realități sufletești nelămurite! Dumneata zici că ai pătruns rostul vieții și al lumii. Înțelegerea dumitale totuși nu înseamnă nimic, dacă nu e accesibilă tuturor.

Toma Novac dorea o explicație clară, rotundă, ca un sistem în care toate părțile se potrivesc între ele spre a alcătui împreună un întreg. Aleman însă parcă se ferea de o expunere, obiectând în răstimpuri că legile sunt o născocire omenească și deci incapabile să îmbrățișeze esența lucrurilor. Se pierdea în amănunte și digresiuni, iar când își dădea seama, revenea, începea altă idee.

— Dumneata ai călătorit mult, zise bătrânul deodată vesel, ca și când ar fi găsit ce căuta. Nu ți s-a întâmplat să ai impresia că

ai mai umblat prin unele ținuturi, deși știai bine că le vedeai întâia oară în viața asta? Sau n-ai întâlnit niciodată vreo persoană absolut necunoscută și pe care totuși să simți precis că o cunoști?

— Da... Exact! răspunse Toma înviorat. Chiar și dumneata... Din clipa când te-am văzut la Brebenaru, mă bate mereu gândul că te-am mai întâlnit și mă întreb: unde?

— Aceeași siguranță o am și eu, zâmbi Aleman. Parcă am fi fost buni prieteni, cândva, demult, poate în altă viață.

— Dacă cumva n-o fi la mijloc vreo sugestie, adaugă profesorul, gânditor.

— Nu, nu! Asta nu se lichidează cu o vorbă goală! se împotrivi bătrânul. Sugestie! Iar o vorbă! Îndată ce lipsește explicația, vine un cuvânt sec s-o înlocuiască.

Se plimba agitat de ici-colo, cu mâinile la spate, bufnind. Apoi, parcă supărarea i-ar fi rânduie gândurile, urmă:

— Cine vrea să explice totul prin cuvinte ajunge curând să nu poată explica nimic! Eroarea începe din clipa când vrem să identificăm cuvântul cu spiritul. Sufletul n-are nevoie de cuvinte pentru a înțelege. Sufletul comunică direct cu lumea spirituală, cu lumea lumilor. Și doar spiritul e esența, spiritul etern, infinit, cuprinzător a toate. Însăși lumea materială nu poate fi decât o față a esenței divine. Veșnicia materiei e implicată de esența ei. De altfel materia și toată lumea materială există numai în funcție de percepția omenească. Densitate, culoare, căldură, toate atributele materiei există numai pentru om. În fond nu e nici o deosebire între eterul sideral și corpurile cerești: toate sunt, în ultimă analiză, o formă de manifestare a spiritului. Modificările aparente alcătuiesc și întrețin atributele fără număr. Precum materia se transformă neîncetat, dobândind, prin aceasta, o existență efectivă, și spiritul are să-și asigure echilibrul atributelor printr-o perpetuă

regenerare. Licăririle spirituale trebuie să se îmbine permanent cu schimbările din planul material. Regenerarea spiritului nu se poate săvârși decât prin identificarea cu materia. Transformările materiei sunt astfel înfățișări diverse ale spiritului animator, începând cu cele mecanice și până la cele biologice. Deosebirea e numai de grade, încât gradul suprem ar fi omul în care spiritul se recunoaște pe sine însuși dincolo de scoarța materială.

Dacă materia e aceeași în atomii ei, spiritul cuprinde virtual toată dumnezeirea. Întreg și parte sunt identice. Ca și atomii materiali, miliardele de miliarde de atomi spirituali se află într-o mișcare eternă între lumea materială și cea spirituală. Viața unui atom e însăși viața universului. Unul e totul și totul e unul.

Dar atomul material e echilibrul dintre două energii. În atomul spiritual echilibrul îl formează două principii. Echilibrul principiilor e spiritualitatea. Când atomul se rupe în planul spiritual, echilibrul i se frânge, principiile se diferențiază și se prăbușesc în planul material. Timpul și spațiul devin realități pentru părțile întregului. Începe viața materială. Cele două principii însă rămân esența spirituală și în transformările pe care le îndură ca animatori materiali. Spiritul pur palpită în ele ca un ideal spre care râvnesc neconținut. Întoarcerea în planul spiritual totuși e imposibilă până ce nu vor redobândi, prin unire, echilibrul pierdut. Râvna lor spre idealul spiritual se concretizează astfel în penibila încercare de a se regăsi și de a se reuni.

În planul material, cele două principii reprezintă infinitele forme ale pozitivului și negativului, care, pe treptele mai de sus ale scării vieții, se numesc masculin și feminin. Când principiul își recunoaște originea, apare sufletul și omul!

Iată acum un atom spiritual pierzându-și echilibrul. Cele două principii se diferențiază îndată în două suflete, bărbat și

femeie, sortite de-acum vieții materiale. Urmează căi diferite spre aceeași țintă. Trebuie să treacă prin toate planurile existenței pământeste, purtând pretutindeni dorul lor de unire și permanenta nostalgie după lumea spirituală. În clipa când sufletul gol se întrupează, începe viața omului. Pentru suflet e încercarea supremă. Încătușat complet în coaja materială, trebuie să-și recucerească anevoie cunoștința de sine, să urmeze supus legile vieții materiale. Mereu trează stăruie doar trebuința de-a găsi perechea lui de echilibru. Bărbatul și femeia se caută în vălmășagul imens al vieții omenești. Un bărbat din milioanele de bărbați dorește pe o singură femeie din milioanele de femei. Unul singur și una singură! Adam și Eva! Căutarea reciprocă, inconștientă și irezistibilă, e însuși rostul vieții omului. Pentru a înlesni căutarea aceasta se fac, se refac și se desfac toate legile și convențiile morale și sociale, tot ceea ce se numește, emfatic, progresul omenirii. Instinctul iubirii e reminiscența originii divine. Prin iubire numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte din lumea spirituală. Iubirea aceasta e rodul divin al sufletului omenească. Dumnezeu sub chipul iubirii trăiește în om.

Iubire și Dumnezeu, conștient sau inconștient: trebuie să alcătuiască suprema preocupare a sufletului omenească. Fără de ele omul nici n-ar putea exista!

O viață omenească nu ajunge însă pentru a prilejui întâlnirea bărbatului cu femeia. Spațiul și timpul sunt piedici pe care sufletul strâns în obezile materiale numai treptat le poate învinge. Apoi chiar când le-a învins, intervin obstacolele convențiilor sociale care de multe ori sunt mai puternice decât puterile oricărui om. Avântul sufletului se sfarmă în clipa prăbușirii trupesti. Moartea materială descătușează sufletul fără a-i înlesni posibilitatea de unire cu sufletul pereche. Unirea lor numai în viața materială poate fi mântuitoare. Așa sufletul slobozit după întâia incarnare

va pluti în alte planuri ale lumii ca o sărmană conștiință pură, așteptând prilejul unei noi întrupări omenești. A doua viață pe pământ începe, și moartea o curmă iar, și sufletul tot nu și-a dobândit perechea adevărată. Apoi urmează a treia viață, secerată de a treia moarte. Apoi alta și iar alta. Poate că în timpul unei reîncarnări celălalt suflet a rămas în vreo sferă îndepărtată; atunci omul simte cumplit zădărnicia vieții pământești și a tuturor zbugiumărilor sale, încercând să se apropie de Dumnezeu prin singurătate și meditație.

Câte vieți terestre alcătuiesc o viață adevărată?... Șapte!... De ce tocmai șapte? O, Doamne, Doamne, de ce șapte! Dar pentru că șapte e numărul sfânt! A fost sfânt totdeauna, în toate sufletele!

Fiecare moarte materială pecetluiește regretul zădărniceii. În ochii muribundului, în lumina ultimei clipe, tremură durerea neputincioasă a sufletului. A trăit în zadar.

A șaptea viață aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet. De aceea a șaptea moarte cuprinde revelația. Fiindcă moartea a șaptea înseamnă sfârșitul existenței materiale și începutul întoarcerii în lumea spirituală, sufletul re trăiește într-o străfulgerare toate viețile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieții noi, eterne, ce-l așteaptă. De-acum nu va mai rătăci în sferile lumii materiale, ci, transformat în principiu pur, echilibrat iarăși în atom spiritual cu celălalt suflet, redevenit de asemenea principiu, își va relua existența divină în planul spiritual.

Și iată cercul închis! Spiritul regenerat prin materie, materia animată prin spirit! Unitatea desăvârșită prin dualitate.

Aleman se oprise de mult în fața lui Toma, care ascultă cu ochii în pământ. Glasul bătrânului avea inflexiuni ciudate. Când tăcu Aleman, Toma tresări, parcă tăcerea l-ar fi deșteptat dintr-un

vis. Ridică fruntea. Aleman își mângâia barbișonul cu amândouă mâinile pe rând, zâmbea plin de încredere.

— Pe dumneata te mulțumește aieva sistemul? întrebă Novac cu o sfială neobișnuită.

— Care sistem? se minună Aleman. Nu, nu! Nici un sistem! Sistem înseamnă o compoziție savantă, pe când eu ți-am povestit doar o evoluție sufletească!

— Dar evoluția dumatilă, trebuie să recunoști, e o simplă combinație metafizică, domnule Aleman! zise Toma, iar puțin ironic. Pe de o parte disprețuiești filozofia ca pe o creație hibridă a minții, pe de altă parte însă clădești pe o revelație îndoielnică un adevărat labirint arbitrar.

Bătrânul se posomorî și întrerupse cu o amenințare:

— Ai să te convingi totuși odată că vorbele sufletului merită mai multă încredere!

— Încrederea nu vine decât prin verificarea directă!

— Verificarea directă e rezervată pentru clipa supremă! reluă Aleman mai patetic. Atunci ai să-ți aduci aminte! Eu sunt mai înțelept ca dumneata, am priceput din moartea altora și am învățat. Cei mulți nu se cumințesc decât prin moartea lor.

— În orice caz verificarea în clipa supremă e cam tardivă, așa că...

— Bine... bine... bine, repetă bătrânul, mohorât, drept încheiere. Nu mai stăruim!... Bine, bine... bine...

Totuși se împrieteniră. Se întâlneau des. Vorbeau mereu despre aceleași lucruri. Aleman găsea veșnic amănunte noi care credea că lămuresc mai bine ceea ce nu se poate pătrunde dintr-o singură ochire. Pe Toma însă îl interesa mai mult omul decât construcțiile lui. Uneori, gândindu-se la el, se tulbura și-i bătea inima, roasă

parcă de o teamă. Atunci îndoiala îi șoptea: „Dar dacă?”... O alunga îndată. Se rușina că el, profesor de filozofie, poate fi zdruncinat de închipuirile unui bătrân exaltat...

* * *

„De ce mi-au venit tocmai acum în minte toate vorbele lui?”, se întrebă bolnavul, cuprins deodată de un cutremur.

O clipă întrebarea rătăci de colo până colo printre cutiuțele creierului. Un crâmpei mai chinuitor o izgoni:

„Dar dacă?...”

Gândul nu îndrăznea să se întregească. Inima lui Toma îl simțea însă ispititor, mai dureros decât dacă ar fi fost sfârșit.

„Clipa supremă conține verificarea directă”, își aminti pe urmă, slab, ca o voce dintr-altă lume.

Amintirea îi stinse durerea din inimă, încât se simți iar mulțumit, încrezător. Își zise că poate gândurile stranii ce i se vârtoresc în minte sunt aiurări pricinuite de febra care l-a doborât. Pe urmă își zise totuși că nu poate fi vorba de aiurări. Conștiința i-e foarte limpede, atât de limpede, că acum aude chiar tic-tacul pendulului, ba și un ciripit de păsări, de-afară, prin geamurile duble. Ar mai fi trebuit, ca să se convingă deplin, să deschidă ochii, dar nu cuteza de frică să nu-l năpădească iar durerile. De când s-a trezit, acum parcă se simțea mai liniștit. Doar respirația îi era grea, fiindcă își auzea plămâinii gemând.

Deodată un zgomot nou îi izbi urechile.

„Vine cineva... Cine-o fi?”, se gândi, auzind cum se scoală sora de caritate din jilțul de paie și cum jilțul suspină ușurat de povară.

Zgomotul dăinui câteva clipe în coridor, apoi ușa se deschise larg în țâțâni unse. Doctorul Filostrat, înalt, uscat, ras, cu părul bogat și creț, apărui în prag. Făcu un gest de cavalier medieval, zicând curtenitor:

— Poftim, doamnă... Poftește și dumneata, domnule Aleman.

O doamnă zveltă, blondă, în rochie neagră simplă, cu pălărie mică neagră, intră șovăind, murmurând ceva cu voce muiată în lacrimi. Tudor Aleman, în jachetă cenușie, cu cravata neagră, cu joben cenușiu într-o mână și în cealaltă cu un bastonaș tineresc, se repezi în odaie parcă l-ar fi împins cineva de la spate. Privirile amândurora căutau pe bolnav, fără măcar să observe pe Dafina, rămasă cu gura căscată la doamna frumoasă în care bănuia pe însăși eroina dramei din Strada Albă.

Doctorul închise ușa cu băgare de seamă, se apropie de pat, se uită la bolnav, îi atinse pulsul cu un deget, întrebând pe sora de caritate:

— Ei?

— Nimic, domnule doctor, bolborosi Dafina încurcată mai ales de privirile doamnei. Adineaori a deschis puțin ochii, câteva secunde, și de-atunci e mai neliniștit. Vedeți ce greu respiră!

— Ei da, mormăi Filostrat cu o ușoară strâmbătură. Ce să facem? Mare-i Dumnezeu...

Doamna veni lângă Filostrat, întrebătoare și rugătoare, în vreme ce Aleman, în vârful picioarelor, înconjură patul și ajunse lângă Dafina.

— Doctore, doctore! șopti doamna atât de încet încât cuvintele păreau un oftat înăbușit.

Filostrat strânse din umeri în semn de compătimire și neputință. Ochii doamnei, verzi, mari, cu lumini de taină, se înmuiară într-un văl de lacrimi.

— Doamnă, vă rog... mult... doamnă! zise doctorul, blând și totuși cu o mustrare. Mi-ați făgăduit c-o să vă stăpâniți durerea... Vă rog!... V-am făcut o favoare deosebită când v-am îngăduit să-l vedeți, deși bolnavul are nevoie de liniște absolută. Gândiți-vă că orice emoție i-ar putea fi fatală. Dacă n-ați fi îndurat împreună cu el spaima atentatului, vă rog să credeți că niciodată n-aș fi consimțit să trec peste... Așa, am fost silit să fac aceeași excepție și pentru domnul Aleman, prieten bun cu bolnavul.

Aleman, care examinase cu înfrigurare fața lui Toma Novac, trecu acum repede de partea doctorului, bombănind cu imputare:

— De azi dimineață mă zbat să pătrund și!..

— Mulțumesc, doctore, murmură doamna foarte moale și puțin înecată de plâns.

Amândouă glasurile izbiră ca niște săgeți urechile bolnavului. Auzise clar toate zgomotele, pașii, vorbele Dafinei și pe-ale doctorului. Ascultase însă numai ca să afle ceva despre starea lui. Glasurile noi îi vălmășiră o clipă simțurile.

„Ileana!”

Numele i se aprinse în inimă, stăpânitor, umplând-o de fericire.

Încercă să i se încuibeză în minte gândul:

„Aleman a venit pentru verificare... E sigur că trebuie să mor...”

Trecu însă ca un fulger, lăsând întipărit în tot cuprinsul sufletului numai tremurarea glasului ei și numele:

„Ileana...”

— Doctore, te rog, te implor, spune-mi drept, mai e vreo speranță? întrebă doamna, frângându-și mâinile, cu ochii la bolnavul care se zbuciuma.

Toma sorbea glasul ca o sărutare fierbinte. Îi mângâiau sufletul undele lui mătăsoase. Ileana pronunța cuvintele îndulcindu-le moldovenește, de păreau mai calde.

Fericirea era atât de vie în sufletul bolnavului încât se temea să nu-l înece. Inima îi bătea rar, ca și când fiecă bătăie ar fi căutat să prelungească clipele fericirii.

— Toate patru gloanțe s-au oprit în corpul victimei, explică Filoștrat, grav, adresându-se lui Aleman. Situația e îngrijorătoare. Nici n-am încercat să le extragem. Poate să fie vreo hemoragie internă. De altfel a pierdut mult sânge, organismul s-a slăbit... Extenuarea... În sfârșit, Dumnezeu mai face minuni!

— Și acuma din cauza mea se prăpădește! izbucni doamna nemaiputându-se stăpâni. Iartă-mă, Toma, iubirea mea, singura mea iubire dumnezeiască!

— Iubire și Dumnezeu, mormăi Aleman, gros, aspru, cu o lucire subită în ochii de tăciune.

În urechile bolnavului glasul Ilenei se împleti deodată cu al lui Aleman într-un amestec supărător. Simțea privirile lor. Îl usurau. Explicațiile doctorului i se păreau stupide. Ce primejdie, când conștiința lui e limpede ca apa de izvor! Vru să dovedească tuturor că a biruit moartea și încercă brusc să se ridice. Dureri furtunoase îi transformară mișcarea într-o zvârcolire neputincioasă. Atunci se îndârji mai rău și deschise mari ochii negri, cu bulbii înroșiți.

Întâlni tocmai privirea ei, tremurătoare de milă. Pe obraji albi lacrimile curgeau șiroaie. Mâinile îi erau împreunate pe piept ca la rugăciune. În adâncimile verzi ale ochilor licărea trist iubirea

tainică. În aceeași vreme însă vedea și ochii lui Aleman, două mărgele negre în care fâlfâia o curiozitate bolnăvicioasă.

Încrucișarea privirilor dură numai o clipă. Și atâta obosi pe Toma. Pleoapele parcă-i erau de plumb. Simțea că i s-au înțepenit deschise. Privirea ostenită i se odihni în peretele dintre cele două ferestre. Zări calendarul cu un șapte negru arab și altul roșu roman, iar deasupra pendula a cărei limbă se legăna rar, rar... Cadranul era acum lucitor de alb. Minutarele, două dungi negre, însemnau ora șapte precis.

„Trei șapte... numărul sfânt...”, îi trecu prin minte.

Auzi foarte clar și în același timp glasul Ilenei și pe al lui Aleman:

— Doctore, uite că moare... Scapă-l, doctore... sca...

— Vezi strălucirea rece a privirii, doctore? Ai vă...

Auzul i se frânse brusc, parcă s-ar fi trântit o ușă tăind în două cuvintele, lăsând afară silabele din urmă. Apoi geana de lumină i se stinse în ochi, lăsând suspendată în stânga limba pendulei.

„Acuma e clipa verificării supreme?”, se gândi Toma. „Acuma ar fi să-mi retrăiesc, într-o fulgerare, toate cele șapte vieți. Și totuși nu se...” Gândul se opri la mijloc, neterminat.

* * *

Sufletul parcă i se prăbușea în veșnicie, vertiginos. Avea senzația scufundării, care însă nici nu-l spăimânta, nici nu-l bucura, ca și când orice simțire pământească i s-ar fi șters din fire, fără urme. Căderea ținu o secundă sau un lanț de veacuri – nu-și dădea seama. Se schimbă însă pe nesimțite într-o înălțare tot atât de fulgerătoare și tot atât de indiferentă. Conștiința îi era totuși mai

trează și mai cuprinzătoare. Plutea deasupra spațiului și în afara timpului.

Golul infinit îl înconjura, monoton. Împrejur, în nesfârșit, pâlăiau raze albe, palide, din altă lume, ca niște ispite născătoare de amintiri ale unei existențe divine. Sufletul înțelegea și se îndoia între regrete și speranțe. Singurătatea îl îmbrățișa și îmbrățișarea ei îl tortura...

Capitolul I

NAVAMALIKA

...Apoi chinul se lămuri într-o așteptare ca presimțirea unei schimbări inevitabile. Sufletul se zbuciuma în tulburarea viitorului prezent. Conștiința își pierdea treptat limpezimea atotcuprinzătoare, parcă s-ar fi scufundat într-un nou alburiu și înăbușitor. Sferele lumii noi apăsau ființa sufletului și îl mărgineau din ce în ce. Era o fâlfăire plăpândă în spațiul fără început și fără sfârșit, în bătaia timpului transparent.

Începu senzația unei coborâri prin planuri tot mai dese în care conștiința se subția ca un fir de argint răsucit fără cruțare.

Și deodată însăși conștiința parcă se frânse în două, iar sufletul se închise într-un zid nepătruns.

1

— Fii frumos ca cei doi Asvini*, fii nobil ca regele Yayati**, fii darnic ca Rantiveda***, fii cucernic și drept ca Siva****, fiul lui Usinar*****, iar numele tău să fie Mahavira!

Așa binecuvântă păstorul Kaurava pe noul născut, înfățișându-l soarelui ce-și sulița lumina răcoroasă în zarea răsăritului. În mâinile noduroase și arse de vânturile fierbinți ale Indiei, copilășul roșcovan gângurea speriat, sorbind lacom razele viorii ale dimineții.

— Mahavira! suspină Radha, femeia păstorului, cu glas plângător de fericire, din culcușul de zdrențe, uitându-și durerile în mândria de-a fi dăruit lumii un om.

Kaurava o privi cu recunoștință. Era întâiul lor copil și i se părea că a dobândit o comoară. Inima lui slăvea pe atotputernicul Vishnu.

— Radha, murmură păstorul cu blândețe, sunt omul cel mai fericit din lume!

Așeză odrasla la sânul mamei. Radha era în ochii bărbatului mai frumoasă ca o floare roșie de lotus. Acum însă, cu copilul în brațe, îi apărea asemenea copacului sfânt mango, alcătuiind o

* Asvini – în mitologia indiană, în special în tradiția vedică, Aśvinī sunt doi zei gemeni asociați cu zorii, tinerețea, frumusețea și vindecarea. (n. ed.)

** Yayati – rege legendar din epopeea indiană *Mahābhārata*, simbol al nobleței și al puterii regale. (n. ed.)

*** Rantiveda – rege ascet din tradiția epică indiană, cunoscut pentru generozitatea sa fără limite. (n. ed.)

**** Siva, fiul regelui Uśīnara (Usinar) – nu trebuie confundat cu zeul Shiva. Este vorba despre regele Śibi (Shivi), o figură legendară din tradiția indiană, cu rol de simbol moral al compasiunii și dreptății. (n. ed.)

***** Usinar – rege mitic indian, asociat cu o linie regală exemplară, simbol al justiției și al ordinii morale. (n. ed.)